

De foto Van Lineke Huizing-Oostebrink

In deze Twirre weer twee foto's van Lineke Huizing. De foto hiernaast is van de Zwartgerande tuinslak (*Cepaea nemoralis*). De foto op de cover betreft een via de foto niet met zekerheid te determineren exemplaar – soort of hybride – uit het Arion-complex, het geslacht van de Wegslakken, dat kruipend over een *Mycena* de zwaartekracht tart.

Liggend op haar buik verheft Lineke deze aardse diertjes tot juweeltjes. Zelf schrijft Lineke: 'In het Friese landschap heb ik mijn favoriete plekjes waar ik 's morgens vroeg voor dag en dauw ben te vinden. Er is daar

veel variatie te zien. Slakken zijn geweldig. Ik hou ervan, ze hebben een stress verlagende werking op mij.'

De foto's hebben Jaap de Boer geïnspireerd om een artikel te schrijven over slakkenrijke jaren.

Verantwoording foto's:

Zwartgerande tuinslak, Mandefjild, 19 oktober 2024, 07:28 uur.

Een van 'de grote Arion's', Mandefjild 10 oktober, 2024, 12:09 uur.

Een slakkenjaar

Jaap de Boer, Haren

De prachtige foto op de voorpagina van deze Twirre is de aanleiding voor dit stuk over een dier dat dit jaar door velen verguisd is: de Spaanse wegslak, althans ... volgens het oorspronkelijke bijschrift, maar voor velen kortweg bekend als 'de slak'. Ingeburgerd in Fryslân, dus reden genoeg om deze soort in het zonnetje te zetten. Hoewel je in dit geval over het begrip 'soort' nog wel een boom kunt opzetten....

Een complexe zaak

Waar hebben we het over als we spreken over de Spaanse wegslak?

De website www.waarneming.nl onderscheidt momenteel tien soorten wegslakken. Volgens recente inzichten vormen drie daarvan hybriden: de inheemse 'soorten' Zwarte wegslak (*Arion ater*) en Rode wegslak (*Arion rufus*) en de geïntroduceerde Spaanse wegslak (*Arion vulgaris*). De (inderdaad zwartgekleurde) Zwarte en de (oranje gekleurde) Rode wegslak worden door [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) weliswaar als soorten onderscheiden, maar vaak worden ze gezien als twee ondersoorten van de soort *Arion ater* s.l. waarbij op basis van DNA-onderzoek ook nog een derde ondersoort wordt onderscheiden: *Arion ater ruber* (Reise *et al.* 2020) [noot 1]. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw is daar de Spaanse wegslak bij gekomen, met een eerste officiële waarneming in Nederland uit 1988 (De Winter 1989, onder de naam *Arion lusitanicus*). Die soort lijkt redelijk gemakkelijk te hybridiseren met *Arion ater* s.l. (o.a. Hagnell *et al.* 2003), zodat het momenteel behoorlijk onduidelijk is wat er precies door je zoekbeeld kruipt als je zo'n roodbruine naaktslak ziet. De Winter en Soes – in een Risicoanalyse van de Spaanse wegslak – gebruiken daarom kortweg de verzamelnaam 'grote Arion's' voor alle grote zwarte, oranje- en bruinige wegslakken (Soes & De Winter 2011: 9). Dat kunnen we hier beter ook maar doen.

Wij Friezen worden niet graag Hollanders genoemd, met Nederlanders hebben we wat minder problemen, maar het liefst zijn we Friezen. Gezien onze eigen gevoeligheid voor 'veralgemenisering' is het misschien wel sympathiek om niet langer te spreken over slakken als plaagdieren, maar de soorten waarom het gaat te benoemen: het 'grote Arion's-complex', twee of drie soorten akkerslakken en de Segrijnslak. De overige pak hem beet 135 soorten landslakken vormen geen probleem.

Plaagslakken en slakkenplagen in het verleden

Zo'n risicoanalyse maak je natuurlijk niet voor niets. Soes en De Winter kregen deze opdracht omdat de Spaanse wegslak gezien wordt als een belangrijk plaagorganisme, vooral in tuinbouw, particuliere tuinen en openbaar groen. Hij zou veel schadelijker zijn dan verwante inheemse wegslakken. Bovendien zou de toename van deze exoot gepaard gaan met een duidelijke afname van de inheemse 'gewone wegslak' (waarmee waarschijnlijk onze zwarte en oranje *Arion ater* s.l. wordt bedoeld). De opdracht tot opstellen van het rapport kwam van het Team Invasieve Exoten van de Voedsel en Waren Autoriteit.

Maar slakkenplagen ... dat is toch niets nieuws?

De website www.delpher.nl geeft ons krantenartikelen tot in de 18e eeuw. Een prachtige website voor een vlotte analyse met behulp van de zoekterm 'slakkenplaag'. In Delpher levert dit woord 637 berichten op, waarvan (slechts) 32 in de 19e eeuw. Het oudste daarvan dateert uit 1861 (Nieuw Amsterdamsch handels- en effectenblad, 27-september-1861). Deze krant bevat een uitgebreid overzicht van de stand van het Koolzaad in de Provincie Groningen en meldt in vrijwel alle 'delen' van de provincie aanzienlijke schade door slakken. Het is op tal van plaatsen bedroevend gesteld, met de slak als boosdoener en de regen als veroorzaker van het onheil. Ook zijn er veel berichten uit 1895 en 1898. In de 20e eeuw gaat de ergernis door. In 1910 was het opnieuw hommeles, en vooral in 1916 klaagde men steen en been (afbeelding 1). Ik som niet alles op, maar het is duidelijk dat eens in de zoveel jaar een slakkenjaar is (zoals 2024). Vaak is dat een jaar,

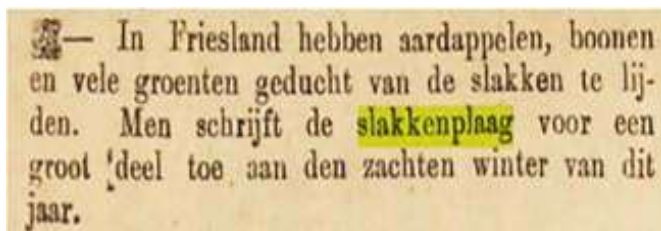
Afbeelding 1. De Nederlander, 22 juni 1916

volgend op een zachte winter en met een nat voorjaar.
Eén ding is dus duidelijk: 2024 is niet het eerste en enige slakkenjaar.

Het kan verkeren ...

Onze herinneringen vloeien gemakkelijk weer weg. Ook 2024 zullen we vergeten, net zoals we 2018 en 2019 alweer vergeten lijken te zijn. Toen werd ik gebeld door journalisten over de zorgelijke situatie met de slakken. De website Nature Today [noot 2] kopte: “Droge zomer van 2018 was slecht voor landslakken”. Op de site werd de vraag gesteld wat de impact zou zijn van een zo slecht slakkenjaar. Het zou nadelig kunnen zijn voor bepaalde zoogdieren en vogels waarvoor slakken belangrijk voedsel zijn. Citaat: “Diverse egelopvangcentra meldden dit jaar opvallend veel egels die veel te mager zijn.” Als mogelijke oorzaak werd gegeven het gebrek aan slakken (en andere voedseldieren).

Zou het dit jaar dan veel beter zijn voor de egels, met flink opgevette dieren, zo vlak voor de winter?

Afbeelding 2. Westlandsche courant, 16 juli 1898

Niet de slak maar het weer

Zoals altijd gaat het bij een plaag om de aantallen. Bij slakkenovervloed is er een duidelijke samenhang met twee weerfenomenen: zachte winters en overvloedige regenval. Dergelijke fenomenen zagen we in bijvoorbeeld 2024, 1916 en 1898 (afbeelding 2). Zowel 2023 als 1915 en 1897 waren El Niño jaren. Volgens het KNMI was vanaf 1856 vrijwel elk voorjaar na een El Niño aan de natte kant (nieuwsbericht KNMI, 20 maart 2024).

In het geval van slakken is het weer dus duidelijk de aanjager van de plaag. Als het weer natter wordt, bijvoorbeeld door schommelingen als El Niño, of door klimaatverandering, dan zullen we meer slakkenplagen zien; en als het weer droger wordt, gebeurt juist het tegenovergestelde. We schijnen nu naar een zogenaamd La Niña jaar toe te gaan, wat waarschijnlijk droogte gaat opleveren, met blij tuinders en in het najaar vermagerde egels in de opvang.

Afbeelding 3. Leeuwarder courant, 4 mei 1847

De boosdoeners

Tot zo'n twintig jaar geleden waren de 'grote Arion's' nog niet echt in beeld als plaagdieren, want onze inheemse wegslakken zijn niet zo schadelijk in tuin en akker. Akkerslakken zijn de traditionele boosdoeners. Ik vond een stukje in de Leeuwarder Courant van 4 mei 1847 (afbeelding 3), waarin naar de 'Velds- of Akker-slak', *Limax agrestis*, wordt gewezen, als veroorzaker van veel schade in 'West- en Oostdongeradeel, het Bildt enz.' De term 'slakkenplaag' wordt niet gebruikt in deze LC, maar is uiteraard wel van toepassing.

Nu is deze soort, tegenwoordig Witte akkerslak (*Deroceras agreste*) genoemd, zeldzaam dan wel afwezig in ons land, dus waarschijnlijk is gedoeld op één van de drie meer algemeen voorkomende inheemse akkerslakken. Meest geschikte kandidaat: de Gevlekte akkerslak (*Deroceras reticulatum*). Dat is een soort die ook nu nog veel leed veroorzaakt.

De akkerslakken zijn dus de grote 'concurrenten' van de wegslakken als het gaat om het oproepen van slakkenhaat. Ook bij de akkerslakken hebben we zelf een nieuwe 'plaaglak' geïmporteerd, de Zwervende akkerslak (*Deroceras invadens*) [noot 3]. Deze soort is pas vanaf 1970 bekend in Nederland (onder de naam *Deroceras panormitanum*) maar reeds in 1984 komt hij algemeen voor (De Winter 1984). Akkerslakken zijn die kleine grijze slakjes die je uit je groente haalt (als ze nog iets hebben overgelaten). Voor de landbouw zijn akkerslakken een veel groter probleem dan wegslakken. De 'slakkenplaag'-artikelen die ik vond op Delpher gaan vrijwel allemaal over de akkerslak.

En om heel eerlijk te zijn: ook tegenwoordig is de akkerslak een groter probleem dan de wegslak. De komst van de Spaanse wegslak, als echte cultuurvolger, verkleefd met de bewoonde omgeving en menselijke activiteiten, heeft het er niet beter op gemaakt, maar de conclusie van de risicoanalyse van Soes en De Winter is duidelijk: wegslakken zijn klein bier in vergelijking met akkerslakken. Ik citeer p. 29: “De Spaanse wegslak wordt wel aangetroffen en enige schade aan knollen en bladplanten is geconstateerd, echter wordt de gevlekte akkerslak veel meer gezien als een groot probleem.” Maar ook: “Een heel ander beeld ontstaat wanneer navraag wordt gedaan bij particuliere eigenaren van (moes) tuinen, hier worden grotere wegslakken regelmatig bestempeld als zeer schadelijk.”

Het wegslakkenprobleem is dus meer een probleem van de kleine tuinder.

Slakkenplagen in de natuur

Natuurlijk willen we allemaal graag eten en willen we meer groente en minder vlees. De groenteteelt is dus belangrijk. Maar onze Twirre is een blad over de natuur, dus het is goed om ook in te gaan op de vraag of slakkenplagen ook in de natuur een probleem vormen. Het antwoord daarop luidt kortweg: nee. Slakkenplagen lijken alleen voor te komen als wij, als mensen, iets willen. Alleen dan zitten slakken ons (af en toe, bij bepaalde omstandigheden) in de weg.

Als we niets willen, hebben we geen last van slakken. Want is de hele wereld niet prachtig groen, ondanks het goede slakkenjaar? Als je dit beseft, ontstaat er ruimte voor bewondering voor het prachtige schepsel dat de voorpagina siert. En ruimte om de slak met rust te laten en zijn nuttige rol te laten vervullen in de natuur, als opruimer, afbreker en als voer voor allerlei andere dieren.

Kieviten als slakkenopruimers

Kennis gaat verloren met de tijd. Ik sluit graag af met een citaat uit een zeer aardig artikel van G.A. Venema uit het jaar 1876, getiteld Over den kieviet: “(…). Hebben de jongen zich zoodanig in het gebruik der vleugels geoefend, dat zij de ouden in hunne vlucht kunnen volgen, dan verlaten zij de lage moerassige groenlanden en bezoeken de bemeste zand- en veengronden, of de klei- en zavelstreken, waar zij van insecten, wormen en mollusken leven, die bijna zonder uitzondering voor den landbouw nadeelig zijn. Vooral op de kleigronden, waar de wintergewassen des najaars soms sterk door de grauwe akkerslak (*Limax agrestis*) [noot 4] worden benadeeld, ziet men den kieviet gaarne, dewijl hij de slak voor een lekkernij houdt.” (Venema 1876: 58).

Welnu, aan de huidige kievitenstand is niet te merken dat men de kieviet zo gaarne zag op de kleigronden. Tijd dus voor verandering.

Literatuur

Hagnell, J., C. Schander & T. von Proschwitz, 2003. Hybridisation in Arionids: the rise of a super slug? In: Slugs & Snails: Agricultural, Veterinary & Environmental Perspectives. Symposium Proceedings 80: 221-226. The British Crop Protection Council / The Malacological Society of London.

Reise, H., A.-K. Schwarzer, J.M.C. Hutchinson & B. Schlitt, 2020. Genital morphology differentiates three subspecies of the terrestrial slug *Arion ater* (Linnaeus, 1758) s.l. and reveals a continuum of intermediates with the invasive *A. vulgaris* Moquin-Tandon, 1855. Folia

Malacol. 2020; 28(1): 1-34.

Soes, D.M. en A.J. de Winter, 2011. Risicoanalyse van de Spaanse weglak *Arion lusitanicus* in Nederland. Bureau Waardenburg. Rapport nr. 11-115 (48 pp.)

Venema, G.A., 1876. Over den kieviet. Album der natuur, 25 (1), 57–64.

Winter, A.J. de, 1984. Over het voorkomen van *Boettgerilla pallens* Simroth en *Deroceras panormitanum* (Lessona & Pollonera) in Nederland. Correspondentieblad NMV, 219 (1), 1547–1551.

Winter, A.J. de, 1989. *Arion lusitanicus* Mabilie in Nederland (Gastropoda, Pulmonata, Arionidae). Basteria, 53(1/3), 49–51.

Jaap de Boer, Haren
jhdeboer@gmail.com

Noten

[1] In detail ligt het allemaal nog gecompliceerder (met DNA-analyses, en vanwege het onderscheid met de Bruine weglak – ook een soortcomplex), maar dat voert te ver voor deze Twirre.

[2] NatureToday, message 24850 (30 december 2018).

[3] De soort was tot 2011 bekend onder de naam *Deroceras panormitanum*, maar werd in dat jaar als nieuwe soort beschreven onder de naam *Deroceras invadens*.

[4] Ook in dit geval is waarschijnlijk sprake van de Gevlekte akkerslak *Deroceras reticulatum*.

Parende grote Arion's. (foto van de auteur).

Segrijnslak (*Cornu aspersum*). 24 mei 2020 (foto auteur)